O‘TKIR HOSHIMOV NASRIDA AYOL OBRAZI

Sattorova Nafisa Sayyod qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti
Tillar fakulteti, O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24028982

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘tkir Hoshimov nasrida ayol obrazining badiiy-estetik xususiyatlari, uning ma’naviy-axloqiy qiyofasi hamda ruhiy olamining tasvirlanish tamoyillari tahlil qilinadi. Adib asarlarida ayol siymosining ona, rafiqa, yor, farzand tarbiyachisi va jamiyatning ma’naviy tayanchi sifatidagi talqini yoritiladi. Xususan, “Dunyoning ishlari” qissasidagi ona obrazi hamda “Ikki eshik orasi” romanidagi ayollar taqdiri misolida mehr-muhabbat, sadoqat, fidoyilik, sabr-toqat, insoniy qadr-qimmat va hayot sinovlariga bardosh berish kabi tushunchalarning badiiy ifodasi o‘rganiladi. Shuningdek, yozuvchining ayol ruhiyatini ochishda qo‘llagan psixologik tasvir, xotira, dialog, ichki kechinma va hayotiy detallar kabi badiiy vositalarining ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *O‘tkir Hoshimov, o‘zbek nasri, ayol obrazi, ona siymosi, “Dunyoning ishlari”, “Ikki eshik orasi”, ruhiy kechinma, badiiy tasvir, sadoqat, mehr-muhabbat, ma’naviy qadriyat.*

Abstract. *This article analyzes the artistic and aesthetic features of the female image in the prose works of O‘tkir Hoshimov, one of the prominent representatives of Uzbek literature. It examines the moral and spiritual characteristics of women and the ways in which their inner world is portrayed. The interpretation of women as mothers, wives, beloved ones, caregivers, and moral pillars of society is explored.*

Particular attention is paid to the image of the mother in the novella “Dunyoning ishlari” and the destinies of female characters in the novel “Ikki eshik orasi”. The article also discusses the artistic techniques used by the writer to reveal women's psychological experiences, including memory, dialogue, inner monologue, and everyday details.

Keywords: *O‘tkir Hoshimov, Uzbek prose, female image, mother image, “Dunyoning ishlari”, “Ikki eshik orasi”, psychological experience, artistic depiction, devotion, love, moral values.*

Аннотация. *В статье анализируются художественно-эстетические особенности женского образа в прозе О‘кира Хошимова, одного из выдающихся представителей узбекской литературы. Рассматриваются духовно-нравственный облик женщины, особенности изображения её внутреннего мира, а также её роль в качестве матери, супруги, возлюбленной и нравственной опоры общества. Особое внимание уделяется образу матери в повести «Дела земные» («Dunyoning ishlari») и судьбам женских персонажей в романе «Между двух дверей» («Ikki eshik orasi»). Раскрывается значение психологического изображения, воспоминаний, диалогов, внутренних переживаний и художественных деталей в создании женских образов.*

Ключевые слова: *О‘кир Хошимов, узбекская проза, женский образ, образ матери, «Dunyoning ishlari», «Ikki eshik orasi», душевные переживания, художественное изображение, преданность, любовь, нравственные ценности.*

O‘zbek adabiyotida inson ruhiyati, ma’naviy olami, oilaviy munosabatlar va milliy qadriyatlarni badiiy talqin etish muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ayol obrazi orqali jamiyatning ma’naviy qiyofasi, oilaning mustahkamligi, avlodlar davomiyligi, mehr-oqibat va insoniylik mezonlari namoyon bo‘ladi.

O‘zbek nasrida ayol siymosi ko‘pincha hayotning murakkab sinovlariga bardosh beruvchi, oilani birlashtiruvchi, farzand tarbiyasi va ma’naviy qadriyatlar davomiyligini ta’minlovchi inson sifatida tasvirlanadi.

O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘tkir Hoshimov ijodi ana shu jihatlari bilan alohida e’tiborga molikdir.

Adib inson hayotining oddiy, kundalik manzaralari orqali katta ijtimoiy va falsafiy mazmunni ifodalashga erishadi. Uning asarlarida insoniy munosabatlar, mehr, vijdon, or-nomus, sadoqat, muhabbat, xiyonat va kechirim kabi tushunchalar hayotiy voqealar bilan uyg‘un holda tasvirlanadi. Yozuvchi qahramonlarining ichki dunyosini ochishda sun’iy dramatizmdan ko‘ra tabiiy ruhiy kechinmalar, hayotiy detallar va samimiy ifodaga tayanadi.

O‘tkir Hoshimov nasrida ayol obrazi birgina tashqi qiyofa yoki muayyan ijtimoiy vazifa bilan chegaralanmaydi. U murakkab ruhiy olam, o‘ziga xos dunyoqarash, orzu-umid, iztirob va hayotiy tajribaga ega mustaqil badiiy xarakter sifatida namoyon bo‘ladi. Adib ayolning ichki kechinmalarini tasvirlash orqali insoniylikning yuksak mezonlarini, oila va jamiyat oldidagi mas’uliyatni, mehr-muhabbatning ma’naviy qudratini ochib beradi.

O‘tkir Hoshimov ijodida ayol obrazining eng ta’sirchan va mukammal badiiy talqinlaridan biri ona siymosidir. Yozuvchining “Dunyoning ishlari” qissasi o‘zbek adabiyotida ona mehrini, farzandlik burchini va inson xotirasining ruhiy qudratini yoritgan muhim asarlardan biridir. Qissada ona obrazi oddiy oilaviy munosabatlar doirasidan chiqib, mehr-muruvvat, sabr, fidoyilik va cheksiz muhabbat timsoli darajasiga ko‘tariladi.

Asardagi ona siymosi tashqi jihatdan oddiy, kundalik yumushlar bilan band ayol sifatida ko‘rinsa-da, uning ichki dunyosi nihoyatda boy. U farzandi uchun yashaydi, uning tashvishini o‘z tashvishidan ustun qo‘yadi, har qanday vaziyatda bolasi baxtini o‘ylaydi. Onaning mehribonligi balandparvoz so‘zlar yoki alohida da’vatlar orqali emas, balki kundalik hayotdagi sodda harakatlar, samimiy munosabatlar va mayda ko‘ringan, ammo katta ma’no tashuvchi detallar orqali ochiladi.

“Dunyoning ishlari” qissasida ona xotirasi farzand qalbida turli voqealar, suhbatlar va bolalik manzaralari orqali qayta jonlanadi. Xotira usuli asarning kompozitsion va psixologik asoslaridan birini tashkil etadi. Lirik qahramonning o‘tmishga murojaati orqali ona mehrining inson hayotidagi o‘rni, vaqt o‘tgan sari uning qadrini chuqurroq anglash jarayoni tasvirlanadi. Bu jihatdan qissa nafaqat ona haqidagi xotiralar majmui, balki insonning o‘z ma’naviy ildizlariga qaytishi haqidagi falsafiy mushohada hamdir.

Yozuvchi ona obrazini ideallashtirish bilan birga, uning insoniy xususiyatlarini ham tabiiy ko‘rsatadi.

Onaning kundalik tashvishlari, farzandiga bo‘lgan talabchanligi, mehr bilan yo‘g‘rilgan nasihatlari va hayotiy qarashlari obrazning ishonarliligini ta’minlaydi. Shu sababli kitobxon ona siymosida faqat bitta oilaning vakilini emas, balki o‘zbek onalariga xos umumiy fazilatlarni ko‘radi.

Asardagi ona obrazining yana bir muhim xususiyati shundaki, u farzand tarbiyasida so‘zdan ko‘ra amaliy namunaning kuchiga tayanadi. Uning mehnatsevarligi, kamtarligi, sabr-toqati va mehribonligi farzandning dunyoqarashi shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Demak, yozuvchi talqinida ona oilaning nafaqat tarbiyachisi, balki insonning axloqiy va ma’naviy shakllanishida hal qiluvchi o‘rin tutuvchi shaxsdir.

Qissada ona obrazining badiiy ta’sir kuchi yozuvchining sodda, ravon va samimiy bayon uslubi bilan ham bog‘liq. Adib murakkab tasvirlardan ko‘ra, o‘quvchiga tanish bo‘lgan hayotiy vaziyatlardan foydalanadi.

Natijada oddiy voqea katta ma’naviy mazmun kasb etadi. Ona siymosi orqali inson qalbida mehr, shukronalik, kechirimlilik va farzandlik mas’uliyati kabi tuyg‘ular uyg‘otiladi.

O‘tkir Hoshimovning “Ikki eshik orasi” romani o‘zbek xalqining murakkab tarixiy davri, urush yillaridagi hayoti, insoniy munosabatlar va ma’naviy sinovlarni keng qamrovda aks ettirgan asardir.

Romanda ayol obrazlari orqali davrning ijtimoiy muammolari, urushning inson taqdiriga ta’siri, oilaviy munosabatlar va ma’naviy qadriyatlar badiiy ifodasini topadi.

Asarda ayollar hayoti va taqdiri tarixiy sharoit bilan uzviy bog‘liq holda tasvirlanadi. Urush yillari insonlardan nafaqat jismoniy mehnat va matonat, balki katta ruhiy bardoshni ham talab etadi. Erkaklarning frontga ketishi, oilalarning og‘ir turmush sharoitida qolishi, yaqinlaridan ayrilish va kelajakka ishonchni saqlab qolish kabi holatlar ayol zimmasiga alohida mas’uliyat yuklaydi.

Romandagi Robiya obrazi ayolning hayot sinovlari qarshisidagi ma’naviy matonati va sadoqatini yoritishda muhim o‘rin tutadi. Uning taqdiri orqali insoniy burch, vijdon, muhabbat va fidoyilik masalalari ochib beriladi. Robiya xarakterining badiiy ahamiyati shundaki, u murakkab hayotiy vaziyatlarda o‘zining insoniy qiyofasini saqlashga intiluvchi, ruhiy iztiroblarini ichki kechinmalar orqali namoyon etuvchi obraz sifatida gavdalanadi.

Romanda ayolning jamiyat va oila oldidagi mas’uliyati uning ruhiy kechinmalari bilan uyg‘un tasvirlanadi. Yozuvchi ayollarni faqat voqealar rivojiga xizmat qiluvchi ikkinchi darajali qahramonlar sifatida emas, balki asarning g‘oyaviy-badiiy mazmunini shakllantiruvchi muhim obrazlar sifatida talqin etadi.

Ularning qarorlari, munosabatlari va hayotiy tanlovlari asardagi insoniy qadriyatlar tizimini anglashga yordam beradi.

“Ikki eshik orasi” romanida ayol taqdiri orqali urushning faqat jang maydonidagi fojialar bilan cheklanmasligi, uning oilalar va inson qalbida qoldirgan izlari ham ochib beriladi. Ayolning kutishi, sog‘inchi, xavotiri, umidi va yo‘qotishlari urush davrining ruhiy manzarasini to‘ldiradi. Shu tariqa ayol obrazi tarixiy xotira va insoniy iztirobning badiiy ifodachisiga aylanadi. O‘tkir Hoshimov nasrining muhim xususiyatlaridan biri qahramonlar ruhiyatini tabiiy va ishonarli tasvirlashidir. Adib ayol obrazlarining ichki olamini ochishda psixologik tasvir, xotira, ichki monolog, dialog, portret va maishiy detallar imkoniyatlaridan samarali foydalanadi.

Birinchidan, xotira usuli yozuvchi ijodida muhim badiiy vazifa bajaradi. Ayniqsa, “Dunyoning ishlari” qissasida o‘tmish voqealarining esga olinishi ona siymosining ma’naviy mohiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Xotira orqali farzandning onaga bo‘lgan munosabati, vaqt o‘tishi bilan kuchayib boradigan sog‘inch va armon tuyg‘ulari ifodalanadi.

Ikkinchidan, ichki kechinmalar tasviri ayol xarakterining murakkab jihatlarini ochadi. Yozuvchi qahramonning tashqi xatti-harakatlari ortida yashiringan iztirob, xavotir, quvonch va umidlarni tasvirlash orqali uning ruhiy holatini kitobxonga yaqinlashtiradi.

Uchinchidan, dialog va hayotiy detallar obrazlarning tabiiyligini ta’minlaydi. Ayollarning kundalik suhbatlari, nasihatlari, munosabatlari va turmushdagi oddiy harakatlari orqali ularning xarakteri, dunyoqarashi va ma’naviy qiyofasi namoyon bo‘ladi.

To‘rtinchidan, sodda va samimiy badiiy til yozuvchi tasvirining ta’sirchanligini oshiradi. O‘tkir Hoshimov murakkab ruhiy holatlarni ham o‘quvchi tushunadigan sodda, ravon va tabiiy ifodalar orqali yetkazadi. Bu usul ayol obrazlarining hayotiyligini kuchaytirib, ularning kechinmalarini kitobxon qalbiga yaqinlashtiradi. Shu jihatdan adib nasrida ayol obrazining badiiy talqini faqat xarakter yaratish bilan cheklanmaydi. U orqali muallif insonning ichki olami, axloqiy mezonlari, oilaviy munosabatlar va jamiyatning ma’naviy qiyofasini ham yoritadi. O‘tkir Hoshimov asarlarida ayol obrazi bir necha ma’naviy-axloqiy tushunchalar bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Bular, avvalo, mehr-muhabbat, sadoqat, fidoyilik, sabr-toqat, vijdon, or-nomus va insoniy qadr-qimmatdir. Adib ayolni faqat oilaviy vazifalarni bajaruvchi shaxs sifatida emas, balki jamiyatning ma’naviy taraqqiyotiga ta’sir ko‘rsatuvchi faol inson sifatida ko‘rsatadi. Uning farzand tarbiyasidagi o‘rni, oiladagi murosani saqlashga intilishi, qiyinchiliklar oldida o‘zini yo‘qotmasligi va yaqinlariga ko‘rsatgan mehribonligi ayolning ma’naviy qudratini namoyon etadi. Yozuvchi asarlaridagi ona obrazi mehrning cheksizligi va insoniylikning yuksak namunasi sifatida talqin etilsa, boshqa ayol obrazlari orqali sadoqat, hayotiy tanlov, ruhiy iztirob va ijtimoiy muhit bilan bog‘liq muammolar ochiladi. Bu esa adibning ayol obrazini bir xil qolipda yaratmaganini, har bir qahramonning o‘ziga xos ruhiy olami va hayotiy taqdirini ko‘rsatishga intilganini anglatadi.O‘tkir Hoshimovning badiiy mahorati shundaki, u ayolning ichki olamini tasvirlash orqali kitobxonni o‘z hayotiga, oilasiga va yaqinlariga munosabatini qayta ko‘rib chiqishga undaydi. Uning asarlarini o‘qigan inson mehrning qadriga yetish, ota-onani e’zozlash, insoniy munosabatlarda samimiy bo‘lish va hayotning oddiy ne’matlarini qadrlash zarurligini chuqurroq his qiladi.Shu ma’noda, yozuvchi nasrida ayol obrazi estetik zavq uyg‘otuvchi badiiy timsol bo‘lish bilan birga, ma’naviy tarbiya va axloqiy tafakkur manbai vazifasini ham bajaradi.

O‘tkir Hoshimov nasrida ayol obrazi o‘zining hayotiyligi, ruhiy teranligi va ma’naviy mazmundorligi bilan ajralib turadi. Adib ayol siymosi orqali insoniy munosabatlarning nozik qirralarini, oilaviy qadriyatlarning ahamiyatini, mehr-muhabbat va sadoqatning inson hayotidagi o‘rnini badiiy ifodalaydi. “Dunyoning ishlari” qissasidagi ona obrazi yozuvchi ijodida mehr, fidoyilik va farzandlik burchining yuksak badiiy ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. “Ikki eshik orasi” romanidagi ayol obrazlari esa urush davri va murakkab hayotiy sharoitlarda insoniy qadr-qimmatni saqlash, sabr-toqat, vijdon va sadoqat masalalarini yoritishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yozuvchi ayol obrazini yaratishda psixologik tasvir, xotira, dialog, ichki kechinma va hayotiy detallardan samarali foydalanadi. Ushbu vositalar qahramonlarning ichki dunyosini ochish, ularning ruhiy holatini tabiiy ifodalash va asarning g‘oyaviy-badiiy ta’sirchanligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O‘tkir Hoshimov nasrida ayol obrazi mehr-muhabbat, matonat, sadoqat, ma’naviy barkamollik va insoniylikning badiiy timsoli sifatida gavdalanadi. Adibning bu boradagi ijodiy yondashuvi o‘zbek nasrida ayol ruhiyatini tasvirlash an’analarini boyitib, kitobxonni insoniy qadriyatlarni qadrlashga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hoshimov O‘. Dunyoning ishlari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti.
2. Hoshimov O‘. Ikki eshik orasi. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti.
3. Hoshimov O‘. Daftar hoshiyasidagi bitiklar. – Toshkent.
4. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent.
5. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent.
6. Karimov N. va boshqalar. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent.